

Socialdepartementet

Ett samordnat uppföljningssystem för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken

1 bilaga

Regeringens beslut

Regeringen beslutar om ett samordnat uppföljningssystem för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken med nationella indikatorer, se *bilagan*.

Ärendet

Den nationella samlade strategin för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken (prop. 2010/11:47, bet. 2010/11:SoU8, rskr. 2010/11:203) anger mål, inriktning och prioriteringar för samhällets insatser under åren 2011–2015. Strategin innehåller ett övergripande mål och sju långsiktiga mål som ständigt är aktuella, till vilka ett antal prioriterade mål knyts som ska uppnås under strategiperioden.

För att åstadkomma bättre samordning och säkra långsiktig medverkan från nationella aktörer och för att möjliggöra för kommuner och lands-ting att bygga upp egna rutiner för datainsamling och rapportering till nationell nivå, beslutade regeringen att strategin även ska tillhandahålla en struktur för uppföljning av utvecklingen av konsumtion och missbruk, av medicinska och sociala skadeverkningar samt av verksamheter och insatser. Under strategiperioden har målsättningen varit att presentera en ändamålsenlig organisation för öppna jämförelser samt uppföljning och utvärdering av strategin. En projektgrupp (S 2011:E) har haft i uppdrag att lämna förslag till ett samordnat uppföljningssystem inom ANDT-området. Projektgruppen lämnade den 13 februari 2013 sin slutrapport med förslag på indikatorer och uppföljningssystem för att följa strategin. En utgångspunkt för utvecklingen av uppföljningssystemet har varit att det system med indikatorer som byggs upp och beslutas ska vara långsiktigt hållbart.

Statens folkhälsoinstitut ansvarar för den samlade uppföljningen av ANDT-politiken.

Förutom kärnindikatorer och utökade indikatorer har regeringen för avsikt att återkomma kring flera utvecklingsindikatorer, främst för det långsiktiga målet 1 att tillgången till narkotika, dopningsmedel, alkohol och tobak ska minska och det långsiktiga målet 2 att barn ska skyddas mot skadliga effekter orsakade av alkohol, narkotika, dopning eller tobak. Detta är indikatorer som bedöms som relevanta att ta fram men där ett utvecklingsarbete krävs innan de kan tas i bruk. Ett sådant arbete kan handla om att samla in nya data och metodutveckling.

Utdrag till

Statsrådsberedningen
Justitiedepartementet
Försvarsdepartementet
Finansdepartementet
Utbildningsdepartementet
Näringsdepartementet
Kulturdepartementet
Regeringskansliets förvaltningsavdelning
Socialutskottet
Brottsförebyggande rådet
Konsumtverket
Kriminalvården
Läkemedelsverket
Rikspolisstyrelsen
Socialstyrelsen
Statens folkhälsoinstitut
Statens institutionsstyrelse
Statens skolverk
Statskontoret
Trafikverket
Transportstyrelsen
Tullverket
Ungdomsstyrelsen
Åklagarmyndigheten
Länsstyrelserna
Sveriges Kommuner och Landsting
Ledamöterna i regeringens råd för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobaksfrågor
Ledamöterna i Projektgruppen som ingår i arbetet med uppföljning och utvärdering av ANDT-strategin (S 2011:E)
Ledamöterna i Referensgruppen som ingår i arbetet med uppföljning och utvärdering av ANDT-strategin
Samtliga regionala ANDT-samordnare

Ett samordnat uppföljningssystem för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken

Den nationella samlade strategin för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken (prop. 2010/11:47), den s.k. ANDT-strategin, anger mål, inriktning och prioriteringar för samhällets insatser under åren 2011–2015. Strategin består av ett övergripande mål och sju långsiktiga mål som anger inriktningen för ANDT-arbetet i sin helhet och som är ständigt aktuella. Till varje långsiktigt mål är ett antal prioriterade mål knutna som ska uppnås under strategiperioden. Målstrukturen ligger till grund för uppföljningsstrukturen som nu beslutas.

Detta samordnade uppföljningssystem med nationella indikatorer är kopplade till strategins långsiktiga mål och syftar till att bättre kunna mäta effekterna av samhällets insatser och att följa utvecklingen av konsumtion, missbruk och beroende, av medicinska och sociala skadeverkningar samt av verksamheter och insatser.

Nationella indikatorer för en samordnad uppföljning inom alkohol-, narkotika-, dopning- och tobaksområdet

Indikatorerna är indelade i olika kategorier. Kärnindikatorer är de indikatorer som sammantaget bedöms som de mest grundläggande och viktigaste måtten att följa över tid. Utökade indikatorer är de indikatorer som ger en kompletterande bild och som behövs i mer ingående analyser men som inte bedöms som lika avgörande i det kontinuerliga uppföljningsarbetet.

Förutom kärnindikatorer och utökade indikatorer har regeringen för avsikt att återkomma kring flera utvecklingsindikatorer, främst för långsiktigt mål 1 Tillgång till narkotika, dopningsmedel, alkohol och tobak ska minska och långsiktigt mål 2 Barn ska skyddas mot skadliga effekter orsakade av alkohol, narkotika, dopning eller tobak. Det är indikatorer som bedöms som relevanta att ta fram men där ett utvecklingsarbete behövs innan de kan användas. Det kan handla om att samla in nya data och metodutveckling.

För samtliga indikatorer där data möjliggör nedbrytningar avseende kön och ålder ska både andelen/antalet totalt i befolkningen och andelen/antalet uppdelat efter kön och för olika åldersgrupper redovisas och presenteras.

Förkortningar av aktörer

FHI: Statens folkhälsoinstitut vars verksamhet den 1 januari 2014 övergår till Folkhälsomyndigheten, en ny myndighet för folkhälsofrågor.

Brå: Brottsförebyggande rådet

CAN: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning

KI: Karolinska institutet, Institutionen för folkhälsovetenskap

Befintliga undersökningar

Hälsa på lika villkor (HLV): Nationell folkhälsoenkät som genomförs årligen av Statens folkhälsoinstitut och syftar till att belysa hur personer i åldern 16–84 år själva upplever sin hälsa.

Länsrapporten: Webbaserad undersökning om länsstyrelsernas och kommunernas förebyggande arbete inom ANDT och tillsyn enligt alkohollagen (2010:1622) och tobakslagen (1993:581), som genomförs årligen av Statens folkhälsoinstitut. Resultaten sammanställs i Länsrapporten.

Monitormätningar: Mätningar av alkohol- och tobaksanskaffningen i Sverige, som genomförs av CAN.

Nationella trygghetsundersökningar (NTU): NTU belyser frågor om utsatthet för brott, trygghet, förtroende för rättsväsendet samt brottsoffers kontakter med rättsväsendet, genomförs årligen av Brå.

Skolundersökningar: Enkätundersökningar om svenska skolelevers alkohol-, narkotika-, tobaks- och sniffningsvanor i årskurs 9 och gymnasiets år 2, som genomförs årligen av CAN.

Vanor och konsekvenser: Fördjupad mätning av problem som förorsakas av missbruk och beroende av ANDT i Sverige, som genomförs av STAD vid Karolinska institutet och Stockholms läns landsting.

Register

Hälsodataregister: Med hjälp av Socialstyrelsens hälsodataregister följer, analyserar och rapporterar myndigheten om hälsa och sociala förhållanden. Hälsodataregistren består bl.a. av Läkemedelsregistret, Medicinska födelseregistret och Patientregistret.

MHV-registret: Nationellt kvalitetsregister över mödrahälsovården.

Patientregistret: Registret tillhandahåller data för bland annat statistik, forskning och utvärdering. Registret syftar till att följa hälsoutvecklingen i befolkningen, förbättra möj-

ligheterna att förebygga och behandla sjukdomar samt bidra till hälso- och sjukvårdens utveckling.

STRADA: Trafikskaderegistreringsprogram för polisen och hälso- och sjukvården.

Dödsorsaksregistret: Dödsorsaksregistret ger underlag för den officiella statistiken om dödsorsaker i Sverige. Syftet med registret är att kunna beskriva dödsorsaker och följa dödlighetens utveckling i Sverige fördelat på bland annat kön och ålder.

Uppföljande studier

Regeringen har för avsikt att återkomma med särskilda beslut om eventuella uppföljande studier, dels av den totala sjukdomsburden i DALY (disability – adjusted life year) av alkohol, narkotika och tobak, dels om skador på andra än brukaren, år 2015.

Mål	Indikator	Indikators- kategori	Huvud- aktör	Genomförande och material
Övergripande mål Ett samhälle fritt från narkotika och dopning, med minskade medicinska och sociala skador orsakade av alkohol och med ett minskat tobaksbruk				
Total sjukdomsbörda i DALY (disability-adjusted life year) av alkohol, narkotika och tobak		Kärn- indikator	Social- styrelsen	Data från pågående studie av KI
Skador på andra än brukaren (tredje person): <ul style="list-style-type: none"> - Påverkas negativt av andras alkoholkonsumtion - Utsatt för passiv rökning - Påverkas negativt av andras narkotikaanvändning 		Utökad indikator	FHI	Vanor och konsekvenser
Långsiktigt mål 1 Tillgång till narkotika, dopningsmedel, alkohol och tobak ska minska				
Efterlevnad av åldersgränser vid försäljning av alkohol på Systembolaget		Kärn- indikator	FHI	Data från Systembolaget
Efterlevnad av åldersgränser – självuppskattad anskaffning av alkohol bland ungdomar		Utökad indikator	CAN	Skol-undersökningar
Efterlevnad av åldersgränser – självuppskattad anskaffning av <ul style="list-style-type: none"> - cigaretter bland ungdomar - snus bland ungdomar 		Utökad indikator	CAN	Skol-undersökningar
Reala detaljhandelspriser på alkohol		Kärn- indikator	FHI	Data från Systembolaget och SCB
Reala priser på cigaretter och snus inom detaljhandeln		Kärn- indikator	FHI	Data från SCB
Reala priser på narkotika på användarnivå		Kärn- indikator	FHI	Data från CAN
Priser på alkohol på restauranger med serveringstillstånd		Kärn- indikator	FHI	Data från Statens folkhälsoinstituts restaurangregister
Antal försäljningsställen för spritdrycker, vin, starköl och folköl		Kärn- indikator	FHI	Data från Systembolaget, Länsrapporten och institutets restaurangregister
Antal försäljningsställen för tobaksprodukter		Kärn- indikator	FHI	Länsrapporten
Öppettider hos Systembolagets butiker		Kärn- indikator	FHI	Data från Systembolaget
Öppettider på restauranger med serveringstillstånd <ul style="list-style-type: none"> - Antal restauranger som har tillstånd att ha öppet efter klockan 01.00 per kommun 		Kärn- indikator	FHI	Data från Statens folkhälsoinstituts restaurangregister

Långsiktigt mål 2 Barn ska skyddas mot skadliga effekter orsakade av alkohol, narkotika, dopning eller tobak			
Andel barn som växer upp i familjer med riskbruk, beroende och missbruk av alkohol	Utökad indikator	FHI	Hälsa på lika villkor Vanor och konsekvenser
Andel barn som växer upp i familjer med riskbruk och beroende av tobak	Utökad indikator	FHI	Hälsa på lika villkor Vanor och konsekvenser
Andel barn som växer upp i familjer där det förekommer narkotika, där åtminstone den ena föräldern <ul style="list-style-type: none"> – använt narkotika de senaste 30 dagarna – har ett beroende eller missbruk 	Utökad indikator	FHI	Hälsa på lika villkor Vanor och konsekvenser
Gravida med riskbruk av alkohol	Kärn-indikator	Socialstyrelsen	Data från MHV-registret
Gravida som röker och snusar	Kärn-indikator	Socialstyrelsen	Data från medicinska födelseregistret
Långsiktigt mål 3 Antalet barn och unga som börjar använda narkotika och dopningsmedel eller debuterar tidigt med alkohol eller tobak ska successivt minska			
Alkoholkonsument	Kärn-indikator	CAN	Skolundersökningar
Debutålder druckit alkohol	Utökad indikator	CAN	Skolundersökningar
Debutålder druckit sig berusad	Kärn-indikator	CAN	Skolundersökningar
Debutålder rökt en cigarett eller snusat	Kärn-indikator	CAN	Skolundersökningar
Använt tobak	Kärn-indikator	CAN	Skolundersökningar
Använt narkotika	Kärn-indikator	CAN	Skolundersökningar
Använt anabola steroider	Kärn-indikator	CAN	Skolundersökningar
Långsiktigt mål 4 Antalet personer som utvecklar skadligt bruk, missbruk eller beroende av alkohol, narkotika, dopningsmedel eller tobak ska successivt minska			
Registrerad alkoholförsäljning	Kärn-indikator	FHI	Data från Systembolaget, partihandlare och Statens folkhälsoinstituts restaurangregister

Oregistrerad alkoholförsäljning	Kärn-indikator	CAN	Monitor-mätningar
Total alkoholanskaffning	Kärn-indikator	CAN	Monitor-mätningar
Självrapporterad alkoholkonsumtion	Kärn-indikator	CAN	Monitor-mätningar
Alkoholkonsumenter	Kärn-indikator	CAN	Monitor-mätningar
Risikkonsumtion enligt både genomsnittlig veckomängd och intensivkonsumtion	Kärn-indikator	CAN	Monitor-mätningar Skolundersökningar
Risikkonsumtion enligt frågeformuläret AUDIT-C (AUDIT-Consumption)	Utökad indikator	FHI	Hälsa på lika villkor
Högkonsumenter	Utökad indikator	CAN CAN	Monitor-mätningar Skolundersökningar
Intensivkonsumtion	Kärn-indikator	CAN	Monitor-mätningar Skolundersökningar
Alkoholberoende och alkoholmissbruk	Kärn-indikator	FHI	Vanor och konsekvenser
Registrerad tobaksförsäljning	Kärn-indikator	FHI	Data från Finansdepartementet
Oregistrerad tobaksförsäljning	Kärn-indikator	CAN	Monitor-mätningar
Total tobaksanskaffning	Kärn-indikator	CAN	Monitor-mätningar
Självrapporterad cigarettkonsumtion	Kärn-indikator	CAN	Monitor-mätningar
Tobakskonsumenter	Kärn-indikator	FHI	Hälsa på lika villkor
Sporadisk eller tillfällig användning av tobak	Utökad indikator	FHI	Hälsa på lika villkor
Tobaksberoende	Kärn-indikator	FHI	Vanor och konsekvenser
Andel som slutat röka	Utökad indikator	FHI	Hälsa på lika villkor
Cannabiskonsumenter	Kärn-indikator	FHI	Hälsa på lika villkor

Narkotikakonsumenter	Kärn-indikator	FHI	Vanor och konsekvenser
Konsumenter av anabola steroider	Kärn-indikator	FHI	Vanor och konsekvenser
Narkotikaberoende och narkotikamissbruk	Kärn-indikator	FHI	Vanor och konsekvenser
Långsiktigt mål 5 Personer med missbruk eller beroende ska ha ökad tillgänglighet till vård och stöd av god kvalitet Flera av indikatorerna för att mäta långsiktigt mål 6 om dödlighet och sjuklighet är också av hög relevans för detta mål.			
Läkemedelsuttag av alkohol	Kärn-indikator	Socialstyrelsen	Data från hälsodataregistren
Läkemedelsuttag av narkotika	Kärn-indikator	Socialstyrelsen	Data från hälsodataregistren
Återinskrivning för vård med en eller flera alkoholdiagnoser	Kärn-indikator	Socialstyrelsen	Data från hälsodataregistren
Återinskrivning för vård med en eller flera narkotikadiagnoser	Kärn-indikator	Socialstyrelsen	Data från hälsodataregistren
Dödlighet bland personer med missbruks- och beroendediagnos	Kärn-indikator	Socialstyrelsen	Data från hälsodataregistren
Långsiktigt mål 6 Antalet döda och skadade på grund av sitt eget eller andras bruk av alkohol, narkotika, dopningsmedel eller tobak ska minska			
ANT-relaterad dödlighet			
Alkoholindex (innefattar samtliga dödsfall med diagnoser där alkohol uttryckligen nämns som orsak till dödsfallet)	Kärn-indikator	Socialstyrelsen	Data från Dödsorsaksregistret
Leversjukdomar (dödsfall med diagnoserna leversjukdom orsakad av alkohol, kronisk hepatit, leverfibros och levercirros)	Kärn-indikator	Socialstyrelsen	Data från Dödsorsaksregistret
Alkoholspecifika leversjukdomar (dödsfall med diagnosen leversjukdom orsakad av alkohol)	Kärn-indikator	Socialstyrelsen	Data från Dödsorsaksregistret
Alkoholförgiftning	Kärn-indikator	Socialstyrelsen	Data från Dödsorsaksregistret
Dödsfall i lungcancer	Kärn-indikator	Socialstyrelsen	Data från Dödsorsaksregistret
Dödsfall i kronisk obstruktiv lungsjukdom (KOL)	Kärn-indikator	Socialstyrelsen	Data från Dödsorsaksregistret
Narkotikaindex (innefattar samtliga dödsfall med diagnoser där narkotika uttryckligen nämns som orsak till dödsfallet)	Kärn-indikator	Socialstyrelsen	Data från Dödsorsaksregistret
Narkotikadödsfall enligt EMCDDA (Europeiska centrumet	Kärn-	Social-	Sammanställning

för kontroll av narkotika och narkotikamissbruk)	indikator	styrelsen	enligt EMCDDA:s definition som används inom EU
Dödsfall med narkotikaförekomst i kroppen	Utökad indikator	Socialstyrelsen	Data från Dödsorsaksregistret och rättsmedicinska data
ANT-relaterad sjuklighet			
Alkoholindex (innefattar samtliga patienter med alkoholspecifik huvud- eller bidiagnos)	Kärnindikator	Socialstyrelsen	Data från Patientregistret
Lever sjukdomar (vårdade patienter med diagnoserna leversjukdom orsakad av alkohol, kronisk hepatit, leverfibros och levercirros)	Kärnindikator	Socialstyrelsen	Data från Patientregistret
Alkoholspecifika leversjukdomar (vårdade patienter med diagnosen leversjukdom orsakad av alkohol)	Kärnindikator	Socialstyrelsen	Data från Patientregistret
Alkoholförgiftning	Kärnindikator	Socialstyrelsen	Data från Patientregistret
Narkotikaindex (innefattar samtliga vårdade patienter med diagnoser där narkotika uttryckligen nämns som huvud- eller bidiagnos)	Kärnindikator	Socialstyrelsen	Data från Patientregistret
AN(D)-relaterat våld			
Anmälda misshandelsbrott	Utökad indikator	Brå	Statistik över anmälda brott
Självrapporterad utsatthet för misshandel	Utökad indikator	Brå	Nationella trygghetsundersökningar (NTU)
Inskrivna fall av sjukhusvårdade misshandelsfall	Utökad indikator	Socialstyrelsen	Data från patientregistret
AN i trafiken			
Alkoholrelaterade dödsfall i trafiken	Kärnindikator	Socialstyrelsen	Rättsmedicinska data
Fordonsförare i singelolyckor med personskada nattetid	Utökad indikator	Transportstyrelsen	Data från trafikskaderegistreringsprogrammet STRADA
Narkotikarelaterade dödsfall i trafiken	Kärnindikator	Socialstyrelsen	Rättsmedicinska data